

Enheten för Befolkning och levnadsförhållanden
Jonas Olofsson

Möte i användarrådet för demokratistatistik 17 november 2022

Närvarande:

Henrik Ekengren Oscarsson, ordförande, Göteborgs universitet (GU)
Anna Nyqvist, Valmyndigheten
Helena Bengtsson, Gota media
Kalina Lindahl, Riksdagens utredningstjänst (RUT)
Paula Blomqvist, Kulturdepartementet
Tiina Ekman, Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF)

Ej närvarande:

Fredrik Furtenbach, Sveriges radio (SR)
Björn Kullander, Sveriges Kommuner och Regioner (SKR)
Sven Oskarsson, Uppsala Universitet

Närvarande från SCB:

Mikaela Järnbert, SSA/SU/ST
Thomas Helgeson, SSA/BL/LD
Marie Lideus, SSA/BL/LEDN
Leonora Uddhammar, SSA/BL/LD
Jonas Olofsson, SSA/BL/LD

1 Godkännande av dagordning

Dagordningen godkändes utan invändning.

2 Informationsrunda – aktuell information från rådets ledamöter och SCB

Anna Nyqvist, Valmyndigheten, berättade att den erfarenhetsrapport som tas fram efter valet är på gång. Många olika aspekter utvärderas kring valets genomförande. Viktigt att få med väljarnas perspektiv. Förberedelser inför 2024 års Europaparlamentsval har också påbörjats.

Paula Blomqvist, Kulturdepartementet, informerade om tre saker av intresse för användarrådet. Uppdraget om en fördjupad studie av valdeltagandet i 2022 års val till SCB ligger fast och ska avrapporteras i maj. Vidare har 2020 års valutredning lämnat sitt slutbetänkande om säkerhet och tillgänglighet vid val.

I Tidöavtalet finns en punkt med bäring inom området, det gäller att se över systemet med partispecifika valsedlar, samt utvärdera för- och nackdelar med gemensamma valsedlar.

Kalina Lindahl, RUT, berättade om den nya situationen i riksdagen med ny regering och ny opposition och att arbetet börjar sätta sig. Förhoppningen är att det ska komma en del uppdrag rörande eftervalsanalyser, men än så länge har det inte kommit någon sådan förfrågan.

Helena Bengtsson, Gota media, berättade om hur hon hade jobbat under valet där hon kunde använda sig av Valmyndighetens API för snabb publicering av många innehållsrika artiklar. Tillvägagångssättet förenklar mycket för reportrarna på koncernens tidningar så att de kan fokusera på intervjuer och reportage baserade på valresultatet.

Tiina Ekman, MUCF, berättade att ansvaret för myndigheten har flyttats från Kultur- till Socialdepartementet efter valet. Myndigheten har publicerat resultaten från skolvalet. 390 120 högstadie- och gymnasieelever röstade vilket motsvarade ett valdeltagande på 78 procent på de deltagande skolorna. Drygt hälften, 55 procent, av skolorna var med, vilket var något färre än 2018. Totalt var skolor från 258 kommuner med i skolvalet. Arbetet med skolval skulle underlättas om det kom in i läroplanen. Det har varit mer publicitet än vanligt kring skolvalet.

Henrik Ekengren Oscarsson, GU, berättade att det är mycket på gång efter valet. Valundersökningarnas eftervalsetapper är fortfarande i fält. En nymodighet där är att de använder digitala brevlådor för vissa utskick. Resultaten av detta kommer att utvärderas noggrant. Vidare har CORS (Comparative Research Center Sweden) fått förnyat stöd från Vetenskapsrådet. I samarbete med forskare från Linköpings universitets Centrum för kommunstrategiska studier (CKS) planeras regionala valundersökningar framöver. Det blir också ett specialnummer i Statsvetenskaplig tidskrift där eftervalsanalyser kommer presenteras. Det blir artiklar på teman som valhemligheten i samband med förtidsröstning, förtroende för valsystemet, om köer påverkade valdeltagandet, om förlorare i val är mer negativa till valadministrationen m.m. Riksdagsundersökningen går i fält i januari. Den utgör en 50 år lång tidsserie. Till våren kommer resultat från den senaste SOM-undersökningen presenteras på sedvanligt seminarium i Göteborg.

Marie Lideus, SCB, gav lite allmän information från myndigheten. I maj publicerade SCB för första gången statistik baserat på registret med Befolkningens arbetsmarknadsstatus (BAS). Det består av administrativa data om bland annat sysselsatta, arbetslösa och personer utanför arbetskraften mellan 15–74 år. Vidare har SCB lämnat en hemställan om att se över förordningen om den officiella statistiken. Marie berättade också om den folkräkning som föreslås i Tidöavtalet. Initialt berör det framför allt Skatteverket som får utökade anslag. SCB genomför sedan tidigare en registerbaserad Census.

3. Kort om det ekonomiska läget på SCB

Därefter informerade Marie om att det ekonomiska läget på SCB är ansträngt. Bakgrunden är framför allt att SCB inte har kompenserats för ökad EU-anpassning av statistiken, samt behovet att möta behovet av ökad digitalisering inom ramen för anslaget. Eftersom löner är den största kostnaden förbereds nu neddragningar. Verksamheten analyseras för att bedöma var detta ska göras. I december beslutar GD Joakim Stymne om den nya verksamhetsplanen för 2023 och efter det går det att mer i detalj redovisa vad i verksamheten som behöver prioriteras ner. Skulle det bli neddragningar inom demokratiområdet kommer användarrådet informeras om dessa.

4. Valmyndigheten om valets genomförande

Anna Nyqvist gav Valmyndighetens perspektiv på valets genomförande. Det var ett väl förberett val med mer utbildningar och förberedelser än någonsin. Valarbetet internt för valadministrationen var ansträngt. En av anledningarna till det var att Valmyndighetens nya IT-system som driftsattes sent inför valet. Det förekom mindre buggar, och att korrigera dessa krävde mycket insatser. IT-systemet kommer succesivt förbättras och nya versioner kommer driftsättas inför kommande val. Det har varit väldigt mycket arbete på Valmyndigheten, på länsstyrelserna, och även partier, kommuner och utlandsmyndigheter har haft utmaningar. Vidare förekom det cyberattacker mot www.val.se, men inga som kunde påvisas komma från främmande makt. Länsstyrelsens telefonväxel gick ner på valkvällen men det var inte relaterat till något sabotage. Detta fördröjde dock inrapporteringen av valresultatet. I övrigt gick genomförandet enligt plan och det har också varit färre överklaganden än 2018 och färre hot mot röstmottagare än tidigare val. Det har förekommit köer, men inte några rapporterade oroligheter i samband med dem. Utläggningen av valsedlar har varit problematisk, det har exempelvis saknats namnvalsedlar på vissa förtidsröstningsställen.

Om vi ska ha kvar nuvarande system med valsedlar (det trycktes 710 miljoner valsedlar i detta val!) behöver det genomföras förändringar gärna till nästa val. Förmodligen skulle en gemensam valsedel lösa väldigt mycket gällande köer till vallokaler.

5. PSU:s metodundersökning

Leonora Uddhammar presenterade resultat från PSU:s metodundersökning som genomfördes veckorna innan riksdagsvalet 2022. Syftet med metodundersökningen är att validera undersökningens metod. Insamlingen genomfördes under perioden 24 augusti - 10 september 2022 och svarsfrekvensen uppgick till 45,3 procent. Den genomsnittliga skillnaden mellan skattningen och valresultatet är 1,1 procentenheter vilket är ungefär samma genomsnittliga skillnad som vid tidigare metodundersökningar (2018 1,0 procentenheter och 2014 0,9 procentenheter).

I majundersökningen 2022 introducerades en fråga om väljarkårens inställning till Nato i PSU. Planen är att fortsätta ställa frågan om inställningen till Nato även i kommande undersökningsomgångar och att under 2023 redovisa frågan efter fler redovisningsgrupper i SCB:s statistikdatabas.

Insamlingen för novemberundersökningen pågår och avslutas den 24 november. Publicering för "Val idag" är den 1 december och Partisimpatier den 7 december. Det har i novemberundersökningarna efter riksdagsvalen 2014, 2018 och 2022 ställts en extrafråga i undersökningen gällande om man på det stora hela är nöjd eller missnöjd med valresultatet. SCB planerar att under början på 2023 skriva en kort analys utifrån frågan där resultat från 2014, 2018 och 2022 jämförs och analyseras.

6. 2022 års valdeltagandeundersökning

Mikaela Järnbert berättade om insamlingen av 2022 års Valdeltagandeundersökning vilket sker i samarbete mellan SCB, Länsstyrelserna och Valmyndigheten. Skanningen har gått bra och i nuläget är valdeltagandet för drygt 7 miljoner röstberättigade i databasen. Det är väldigt god korrelation mellan det faktiska valdeltagandet och det inskannade valdeltagandet i de kommuner som är klara. På valdistriktsnivå blir valdeltagandet genomgående något högre eftersom de sent räknade förtidsrösterna tillförs ett valdistrikt i undersökningen, till skillnad från i valresultaten där dessa enbart kan tillskrivas en kommun (samt kommunvalkrets). Mikaela berättade också om tankarna inför det regeringsuppdrag som ska avrapporteras 31 maj. Det blir en ny analysrapport, där nya analyser rör äldre, ny mätning av funktionsnedsättning baserad på Undersökningarna av levnadsförhållanden, beskriva valdeltagandet med det nya registret med Befolkningens arbetsmarknadsstatus (BAS), hur flöden av röstande ser ut ställt mot 2018, samt mer analyser med anhörigas röstande.

7. SCB:s demokratistatistik under mandatperioden i stora drag

Jonas Olofsson berättade om SCB:s demokratistatistik i och med den nya mandatperioden. Den första publiceringen efter valet sker i november då valresultaten som publiceras. Nästa publicering blir i februari då Nominerade och valda kandidater publiceras. Därefter publiceras Valdeltagandeundersökningen i maj, samtidigt som regeringsuppdraget avrapporteras. Det blir också fortsatt årsvis redovisning av avhopp från folkvalda församlingar under mandatperioden, och dessförinnan, i januari 2023, för hela föregående mandatperiod.

Inför Europaparlamentsvalet 9 juni 2024 tar SCB ett år i förväg fram preliminära resultat om de röstberättigade. Hösten efter valet publiceras valresultat och Nominerade och valda kandidater. Våren 2025 blir det publicering av Valdeltagandeundersökningen.

Inför valen 2026 planerar SCB att publicera preliminära uppgifter om de röstberättigade ett år före valet. Vi hoppas även kunna fortsätta med en rapport om mandatperioden i sin helhet.

Partisymptiundersökningen fortsätter som vanligt två gånger per år, med en metodundersökning i samband med valet 2026. Vi planerar även för Undersökningen av förtroendevalda i kommuner och regioner, samt den lokala demokratin.

8. Övriga frågor

En snabb runda om temat för 2023 års demokratidag som går av stapeln 29 september 2023. Vi planerar återigen för ett hybridseminarium. Uppslag baserade på SCB:s demokratistatistik som togs upp var analyser om Valdeltagande och Nominerade och valda i 2023 års val. Möjligen skulle även något inför 2024 års Europaparlamentsval kunna vara intressant, liksom partiernas kampanjfinansiering. När det gäller teman lyftes ett nordiskt perspektiv och ett ungdomsperspektiv som förslag, samt väljarperspektiv kring valets genomförande. På vårens användarrådsmöte tar vi åter upp tråden kring demokratidagen.